
440

440

ION ILIE IOSIF

Noi probleme!

KARINTHY FRIGYES

Legenda despre omul cu o mie de chipuri

KUCZKA PÉTER

Literatura științifico-fantastică în Ungaria

EMANUEL REICHER

Cronică (en passant fantastică) a șahului

(XVII)

Redactor literar: ADRIAN ROGOZ
Coperta I desen: SERGIU NICOLA,
elev în anul IV al liceului „Vincențiu Babeș" din Timișoara
— premiul I la Concursul „Grafică — 2000"
Coperta a IV-a: MARIUS SÎNGIORZAN Timișoara —
mențiune obținută la Concursul „Grafică — 2000"
Portrete: ALEXANDRU DIACONU
Prezentarea grafică: ARCADIE DANELIUC

ION ILIE IOSIF

S-a născut în anul 1941 la Craiova, unde a făcut și studiile medii, fiind coleg cu Al. Mironov și Mihai Popescu, autori cunoscuți cititorilor noștri. După absolvirea facultății de filologie — Universitatea București, a fost repartizat la Filiala Craiova a Institutului central de perfecționare a personalului didactic — București, ca bibliograf.

A colaborat și colaborează la Studioul de radio Craiova cu schițe umoristice și note de călătorie. Il pasionează călătoriile în țară și peste hotare. A făcut o călătorie de-a lungul Bulgariei cu motocicleta și o alta — tot motorizat, prin Ungaria, Cehoslovacia și Polonia, pînă la Varșovia — despre care s-a spus că reprezintă o mică performanță.

Este membru „marcant" — expresia aparține lui Alexandru Mironov — al cenaclului s. f. craiovean „H. Coandă".

GHINIONUL UNUI TALENTAT AUTOR CRAIOVEAN

Începem publicarea lucrărilor primite în concurs cu o dramă-s.f.. o dramă la propriu pentru motivul că, venind cu o zi întîrziere (data poștei : 1/II/1973), lucrarea a căzut din competiție. În felul acesta, aveam dreptul să deschidem plicul secret și să aflăm numele autorului. Astfel că, încă înainte de a fi fost citite zecile de povestiri primite și înainte de verdictul juriului, am fost în măsură să facem ca ultima povestire să fie cea dintîi. Publicăm această schiță vie a viitorului nostru atît în semn de consolare pentru bravul profesor craiovean care a ratat actuala olimpiadă consacrată anticipației, cît și ca un indiciu pe care vi-l dăm cu privire la intensitatea și nivelul acestei întreceri.

Povestirea „Noi probleme !" a fost citită de autor la ședința din 27 februarie a.c. a „Cenaclului marțienilor".

Colecția „POVESTIRI ȘTIINȚIFICO - FANTASTICE"
editată de revista
Știința și Tehnica
Anul XIX
15 martie 1973

Noi probleme!

de ION ILIE IOSIF

Secția meteo făcuse azi toaleta orașului ceva mai devreme ca de obicei, declanșînd ploaia diurnă peste cartierele de locuințe. Aerul proaspăt, înfiorat de parfumul liliacului, întipărea pe chipurile oamenilor un zîmbet identic, iscat de o stare de bună dispoziție al cărei motiv zadarnic ai fi încercat să-l afli.

Radu Slăvescu simți dintr-o dată dorința de a o lua la goană printre copacii aflați la limita trotuarului rulant, cuprins de o exuberanță adolescentină. „Nu merge, se înfrînă el, mă fac de rîs! Om la treizeci de ani, mă comport ca un copil!" Neastîmpărul însă îl îmbrînci de pe calea rulantă pe aleea pietonală. „Stai și te lași dus", își mormăi el, privind dezaprobator defilarea în viteză a leneșilor de pe banda 1. Cu pași mari străbătu parcul tropical, furnizorul principal de ozon al orașului, depăși clădirea „Operei XXI", puțin frecventată în comparație cu Opera clasică și, cotind pe lîngă monumentul ridicat în memoria constructorilor primei nave cosmice românești, ajunse la stația metroului.

O larmă veselă stăruia în sala de acces la garnitura Oltul, care făcea azi cursa prin Orizont I. Avea să ajungă la kilometrul 50 exact peste zece minute. Radu oftă, gîndindu-se că din nou va sosi cu o jumătate de oră mai devreme la Centrală. Din nou o să-l ia în zeflemea Victor, prietenul, vecinul și directorul său, felicitîndu-l pentru punctualitate și asigurîndu-l că-l propune la primă. Buna dispoziție a lui Radu se cam dusese pe copcă. „Cred și eu că-i dă mîna să glumească pe seama altora, se montă Radu. El are dreptul să stea în Centrală cît îi poftește inima, pe cînd eu... După trei ore trebuie să-mi închei programul și să-mi iau tălpășița fie că vreau, fie că nu! Asta-i inegalitate!" se trezi el vorbind cu glas tare spre amuzamentul celor din apropiere.

Trebuie spus că Radu Slăvescu era considerat și se considera un neadaptat la noul program de muncă, deși acesta intrase în vigoare încă din deceniul trecut. De fapt, lucrul se explica prin aceea că, pînă de curînd, lucrase în sectorul-cercetare, singurul loc unde nu acționa această lege... „Dracu' m-a pus să plec", oftă el, iar dracu' se proiectă în mintea sa cu chipul lui Victor Corbu, omul care-l încîntase cu imagini de muncă trepidantă, eroică... Și cînd colo! Trei ore de stat pe fotoliu în fața ecranului de supraveghere a sectorului 1—10 Agricol și 1—2 Legumicol spre care dirija necesarul de îngrășăminte, umiditate și căldură, asigurarea aprovizionării cu legume și fructe a laboratoarelor gastronomice orășenești... și cam atît. Ce-l sîcîia cu deosebire era faptul că, în totalitate, colegii săi păreau perfect acomodați la acest program, luîndu-l peste picior ori de cîte ori își manifesta nedumerirea. Pentru a-l ajuta, ziceau ei, atunci cînd i-au constatat pasiunea

pentru ore suplimentare, i-au montat la fotoliu dispozitivul de respingere după încheierea orelor de lucru. Avea să țină minte toată viața ziua în care fotoliul începuse să salte cu el în fața ecranului obligîndu-l să se agațe furios de marginea pupitrului. Încercarea de a-și stăpîni ducipalul nărăvaș se soldase cu rostogolirea unei vaze grele din cristal masiv, direct pe pantof și cu fracturarea a două degete! Tevatură, Salvare, internare în spital. Abia acolo îl aștepta bucuria! Medicii, fericiți că se procopsiseră cu un caz mai acătării, au năvălit pur și simplu peste el („ca barbarii!" avea să susțină Radu mai tîrziu), l-au băgat urgent în sala de operații, l-au adormit. „Fără să fie nevoie!" scrîșnea Radu, povestind aventura, iar cînd s-a trezit, piciorul drept îi era cochet încorsetat pînă la genunchi într-o elegantă cismă de ortorășină. „Pentru două degete scrîntite?" a urlat furios la directorul spitalului, venit să asiste personal la trezirea „cazului grav". „Fracturate", l-a corectat acesta, păstrîndu-și zîmbetul serafic. „Și de ce pînă la genunchi? De ce cismă? Un pantof nu ajungea?... Dați-mi hainele! Plec acasă!" „Exclus", s-a speriat directorul. „Vă spitalizăm două luni. O să vă odihniți..." l-a îmbiat galeș. Și chiar a nimerit-o! Lui Radu doar atît îi mai trebuia să audă.

Și totuși a rămas două săptămîni. L-au înduioșat lamentările doctorilor, optica lor întrucîtva comună. „O să ajungem la descalificare profesională", se plîngea directorul. „Zile întregi n-avem nimic de făcut!" Ultimul caz mai serios, tratat cu cinci zile în urmă, fusese extragerea unui os de pește din gîtlejul unui coleg, despre care directorul avea serioase bănuieli că se înecase voluntar, numai pentru a-i face lui o plăcere!... Radu a răspuns acestor confesiuni plîngîndu-se de miniprogramul cu care nu se putea împăca, iar acesta l-a încurajat șoptit: „Și o să fie și mai rău, după cîte se-aude!" „Cuum?..." „Da, da..." „Cît?" a îngăimat Radu cu sufletul la gură. „O oră!..."

Garnitura opri în fața intrării „Centralei agricole Oltenia-3", ale cărei secții controlau o suprafață de cinci sute de mii de hectare. Aidoma celorlalte nouăsprezece centrale de pe teritoriul țării, C.A.O.-3 își avea sediul la Orizontul I. Ca să folosim numele dat de specialiști, era, de fapt, al doilea teritoriu, cel subteran, întrucît toate întreprinderile industriale, rețeaua de transporturi grele, depozitele generale erau deja dispuse în adîncime, pe trei orizonturi. Deasupra, locuințele, edificiile de artă și cultură, complexele sportive se ridicau spre un cer fără pată. Acțiunea aceasta se prefigurase prin deceniul șapte al secolului trecut, impulsionată de mintea clarvăzătoare a șefului statului, iar rezultatele, definitivate acum, stîrneau admirația întregii lumi.

Radu cobori din vagon și se îndreptă spre sala de relaxare a Centralei. Îi mai rămînea exact o jumătate de oră, pe care hotărî s-o petreacă în fața bucătarului automat. Comandă pe claviatura acestuia un suc de ananas, chifle, unt, miere și un pachet de țigări Galactica. *Trăgea ultimul fum, cînd Victor Corbu intră grăbit și se îndreptă spre același bucătar, căruia îi cîntă o serenadă prelungită.*

„Haplea", îl califică Radu în gînd, privind tava încărcată cu bunătăți pe care Corbu o ducea strîngînd-o cu evlavie la piept. „Dă Doamne, să se-ngrașe, să se-nvețe minte!"

— Salut, salut, exclamă Corbu vesel, zărindu-și prietenul.
— La revedere, mormăi Radu.
— Faci pe spiritualul, neadaptatule! Ai venit de mult? întrebă el în timp ce depunea tava pe masa lui Radu.
— Nu!
— Cum, nu?
— Uite-așa, am dormit aici, la datorie...
— Mă, Radule, tu ai devenit un caz unic în România, zău! Voi raporta la Consiliul de Stat să-ți construiască o rezervație tip 1930, preistoricule; poate așa să te simți și tu bine!
— Ești un personaj anacronic, aia ești, tovarășe Corbu, un pitecan...
— Du-te,du-te, fiule, la treabă că o să întîrzii pentru prima oară în viață și dacă află băieții leșină în masă de uimire...
E, desigur, riscant să vorbești și să mănînci în același timp, așa că directorul își încheie patetica invocație printr-o tuse zdravănă. Se înecase!
— Nu ți-a ajutat Dumnezeu! declară satisfăcut Radu, părăsind sala.
— Misticule, retrogradule! își aminti Victor niște cuvinte arhaice pe care i le aruncă printre accese de tuse, ștergîndu-și ochii de lacrimi.
Radu intră în camera dispeceratului fluierînd vesel. Intîmplarea îi redase buna dispoziție inițială. Se instală în fața ecranului opac și făcu legătura cu supraveghetorul general. Pe ecran apăru în medalion o figură rotofeie.
— Bună Costache, îl salută Radu. Preiau controlul sectorului. Ceva deosebit?
— Predau sectoarele 1—10 A și 1—2 L. Totul în regulă, nici o defecțiune, sună raportul oficial al lui Costache. Fii atent, Radule, cred c-o să trebuiască să pompezi niște giberelină în 4 A... Am impresia că grîul de acolo este sub înălțimea normală.
— Atent, pe naiba, răspunse lehămetisit Radu. Chiar de-aș vedea și pe sub pămînt, afurisitele alea de detectoare tot mi-ar semnala rapid, spunîndu-mi și ce trebuie făcut pe deasupra. O să ajungem la ziua în care automatele astea pînă și mîncarea au să ne-o bage cu lingurița în gură... Ai auzit cum se fac acum, deasupra, arăturile?... Cu plug laser independent. In cinci zile lichidează toate operațiile din sectorul nostru.
Avertizorul sonor emise semnalul de atenție, și pe ecran se proiectă harta sectorului 4—A, fragmentat în parcele delimitate prin linii și litere. In cîteva parcele apărură cifre și simboluri indicînd cererea de îngrășăminte. Își notă în viteză datele și luă legătura cu depozitele-rezervoare ale Combinatului chimic de la Orizont-3. Din acest loc pornea păienjenișul conductelor de alimentare spre întreaga suprafață controlată de C.A.O.-3.
— Alo, nea Raicule, ia-mi comanda, se adresă Radu operatorului după ce obținu legătura.
— In regulă, șefule, îi dăm drumul, confirmă acesta după ce-și notă indicativele date de Radu.
Mental, Radu urmărea procesul de alimentare a ogoarelor. Pe măsură ce îngrășămintele, oxigenul și apa ajungeau în zonele

deficitare, cifrele și simbolurile dispăreau de pe hartă, indicînd saturarea.

— Gata, nea Raicule, sistează, ceru Radu cînd ultima cifră se stinse de pe hartă.

— Alo, Radule, ai o reclamație de la dieteticianul orașului! De pe ecran îl privea hlizindu-se Costache.

— Iar? oftă Radu. Precis o nouă ispravă a lui Tonea!

— Tovarșe Slăvescu, iar mi-ați dat peste cap rețetarul de proteine; a doua oară în luna asta! Ce aveți, tovarășe, cu mine, ce v-am făcut? Dacă nu vă plac meniurile noastre, gătiți-vă singuri, acasă, nu vă oprește nimeni!...

— Dar ce s-a mai întîmplat, tovarășe dietetician? întrebă Radu, profitînd de pauza de respirație a interlocutorului furios.

— Vreți să spuneți că nu știți nimic?

— Întocmai...

— V-am cerut ieri două tone de castraveți pentru patru mii de salate?

— Ne-ați cerut și vi i-am trimis, nu?

— Ne-ați trimis, tovarășe Slăvescu, castraveți cu gust de banane, sau banane cu aspect de castraveți — dracu' știe cum să le zic — și am făcut salate de banane cu ceapă, tovarășe Slăvescu, și patru mii de burți se vaită la ora asta, tovarășe Slăvescu, și patru mii de reclamații planează pe capul meu la ora asta, tovarășe Slăvescu, se căină dieteticianul.

— Dar de ce le-au mîncat dacă nu le-a plăcut? se miră Radu. I-a forțat cineva? Și, pe urmă, de unde a mai răsărit și neoleguma asta?

— De unde vreți să știu eu? Știu doar că le-au devorat de mult ce le-a plăcut! Numai că ceapa și bananele...

— Bine, tovarășe dietetician, am să controlez ce s-a-ntîmplat. Vă promit să nu se mai repete. Aveți toată încrederea, îl asigură Radu.

— Sper să fie cum ziceți, numai că... slabe speranțe... În sfîrșit... notați-vă comanda pentru săptămîna viitoare.

Remarcînd lipsa castraveților de pe listă, Radu își făcu datoria să întrebe:

— Dar castraveți?

— Apage, Satana! *se cutremură dieteticianul încheind convorbirea.*

Satisfăcut că lucrurile s-au încheiat oarecum cu bine, Radu deschise interfonul:

— Tovarășe Tonea, poftește te rog pînă la mine, rosti el.

Cîteva minute mai tîrziu, pe ușă dădu buzna un tînăr de vreo douăzeci de ani.

— Tovarășe Slăvescu, să vedeți ce-am făcut! Am obținut o nouă specie, complectamente origina...

— Să-ți spun eu ce-ai făcut, Vasile. Ai îmbolnăvit patru mii de oameni! Ai falsificat bananele, etichetîndu-le drept castraveți. Ce ți-a venit, Vasile, cu experiența asta?

— Cum, ce mi-a venit, tovarășe Slăvescu? Am încrucișat bananele cu castraveții pentru a le aclimatiza la noi! Știți dumneavoastră cîtă muncă mi-a cerut treaba asta?

— Dar cum au ajuns în laboratoarele gastronomice, Vasile? Ori ai vrut să mai faci o experiență?...

— Habar n-am, tovarășe Slăvescu, zău că nu știu! se jură acuzatul. Probabil tot grădinarii dumneavoastră roboți mi-au făcut-o! Numai ei puteau comite confuzia asta. Și-or fi băgat nasul în simulatorul experimental, or fi văzut că s-au copt, i-au cules și...

— Și acum ne facem toată centrala de rîs din cauza ta!

— De ce din cauza mea? se apără Vasile. Roboții...

— Lasă roboții, Vasile, se înfurie Radu. Intotdeauna arunci vina pe ei cînd faci cîte o boacănă. Cine a trimis anul trecut, la banchetul dramaturgilor, lubenițe cu miez de ceapă, de-au plîns bieții oameni minute în șir, după ce le-au tăiat la masă?...

— Dar..., încearcă Vasile să protesteze.

— Nici un dar, lasă-mă să termin. Tot anul trecut, cînd ai cerut omologarea unui nou soi de caise, botezat de tine „uriaș", nu și-au rupt degustătorii dinții în sîmburele, într-adevăr uriaș, că toată caisa ta nu era decît sîmbure mascat de pieliță, fără pic de miez?... Cine a făcut toate minunile astea? Roboții?

— Roboții, tovarășe Slăvescu, rămase ferm pe poziție Vasile. Vă aduceți aminte de cîte ori m-am plîns că nu mai pot lucra cu ei? Fac totul anapoda de-mi vine să cred că mă sabotează cu bună știință! Știți bine că toate astea s-au întîmplat din cauza amestecării catalizatorilor vegetali cu soluția mimetică... Înadins mi-au făcut-o... ca să mă discrediteze!... Zău, tovarășe Slăvescu, luați-i de pe capul meu!*

— Vasilică, tu ești un băiat deștept, o recunosc; un chimist excepțional! De ce nu-ți vezi de treaba ta și-ți vîri nasul unde nu te pricepi? Cine te pune să demontezi roboții, să umbli la circuite și să le zăpăcești? Cine-i de vină că acum acționează anapoda?... Tot tu! Am să-i rog din nou pe cei de la depanarea robotronică să ți-i pună la punct, însă, fii atent, e pentru ultima oară!... Dacă te mai prind că le mai faci ceva... s-a zis cu simulatorul tău experimental... Te trec în exclusivitate la sectoarele 1 și 2 L. Dixit!

Vasilică ieși spășit pe ușa dispeceratului fără a mai încerca vreo dezvinovățire. In gînd, blagoslovea însă „hodoroagele alea ruginite", pe care nu voia decît să le perfecționeze.

Orele de lucru trecuseră în goană, și Radu lăsă liber fotoliul colegului venit să-l înlocuiască. O făcu fără prea mare regret, întrucît avusese grijă să-și organizeze un program încărcat pentru restul zilei. Îi promisese lui Răducu-junior o partidă de înot la Mangalia, așa că trebuia să-l aștepte acasă pînă la ora unsprezece, cînd acesta sosea de la Institutul anteșcolar. In ascensor, spre mirarea lui, își întîlni șeful.

— Mergeți să vă tratați tusea măgărească, tovarășe director? se interesă el politicos.

---

* Chimia biomimetică se ocupă cu descoperirea și producerea unor reactivi simpli, capabili să efectueze aceleași reacții ca și marile proteine enzimatice. De exemplu, compușii organo-metalici pot fixa sau reduce azotul asemenea nitrogenazelor (*n.r.*).

— Am tușit un ceas din cauza ta, îi reproșă Corbu. Mergi la meci, nu-i așa? Și eu tot acolo. Să vezi ce-o să-i mai snopească universitarii noștri pe atomiștii din București!...

— N-ai nimerit-o, directore! Plec la Mangalia cu fiu-meu. Meciul îl văd la întoarcere, înregistrat pe recording.

— Radule salvează-mă! Am uitat, ca naiba!... Același lucru i l-am promis și eu lui Fănel!... I-al și pe el cu tine!

— Nu-mi cere asta, Victore, se sperie Radu. Dacă plec singur cu năzdrăvanii ăștia doi, risc să mă îmbolnăvesc de inimă! Renunță la meci și hai să mergem împreună. Și pe urmă, gîndește-te ce educație îi dai lui Fănel dacă nu-ți respecți cuvîntul?

Ochii lui Radu spuneau cu claritate că orice încercare de a-l convinge era sortită eșecului, așa că Victor se resemnă. Dealtfel, și el ar fi procedat la fel. Cei doi puști manifestau un spirit inventiv, surprinzător pentru modesta lor vîrstă de cinci ani. Faptul că mamele lor erau detașate pe Stația orbitală pentru o jumătate de an le dădea un plus de libertate de mișcare, fiindcă tații, ca și în vechime, dovedeau un foarte slab tact pedagogic.

Aveau să constate toate astea — nici nu-și mai aminteau pentru a cita oară — numai peste cîteva minute, respectiv în momentul în care, ajunși acasă, Victor simți că-i fuge pămîntul de sub tălpi și se lungi la picioarele lui Radu, ocupat cu descuierea ușii. Cercetînd fenomenul, remarcară miraculoasa proprietate a ștergătorului de la intrare de a se învîrti bezmetic, de îndată ce puneai piciorul pe el.

— Asta-i isprava moștenitorului tău, conchise Radu, apăsînd clanța ușii. În clipa următoare dispăru fulgerător din fața lui Victor. Ușa se smucise brusc spre interior și-l proiectase pe Radu, agățat de clanța ei, pe covorașul din hol!

— Iar asta a moștenitorului tău, rîse Victor.

— Cred mai degrabă că sînt coautori, directore, numai că de data asta au mers prea departe. E cazul să-i zgîlțîim nițeluș...

N-au mai avut însă răgazul necesar elaborării unor metode adecvate, deoarece în hol se rostogoli pe neașteptate Radu-junior!

— Tii, ce-am uitat! exclamă el necăjit.

— Parcă eu, nu? îi răspunse Fănel venit în urma lui. M-a trîntit ștergătoru' ăla!...

Cei doi părinți au cerut, bineînțeles, explicațiile de rigoare, și, atunci cînd le-au primit, s-au considerat vinovați cincizeci la sută. În definitiv, ei le aduseseră trusele „Micul electronist", dar nu le interziseseră să-și încerce la voia întîmplării talentele.

— Le confiscăm? întrebă Victor.

— Mai bine nu, hotărî Radu după o scurtă chibzuință. Ar putea să-și facă rost de altele. Să-i convingem să ni le dea singuri.

I-au convins cu prețul promisiunii de a-i lăsa să-și construiască o rachetă.

—... O să zburăm cu ea la mama, pe Stația orbitală, se bucură Fănel.

— Sigur, savanților, o să zburați!...

— Ascultă, Radule, zise Victor străbătut de o vagă îngrijorare, nu era mai bine să nu-i lăsăm? Mai știi!?...

— Ei, asta-i acum, îl luă Radu în rîs. Haideți, băieți, luați-vă sacii de excursie. Dar iute, că am întîrziat!

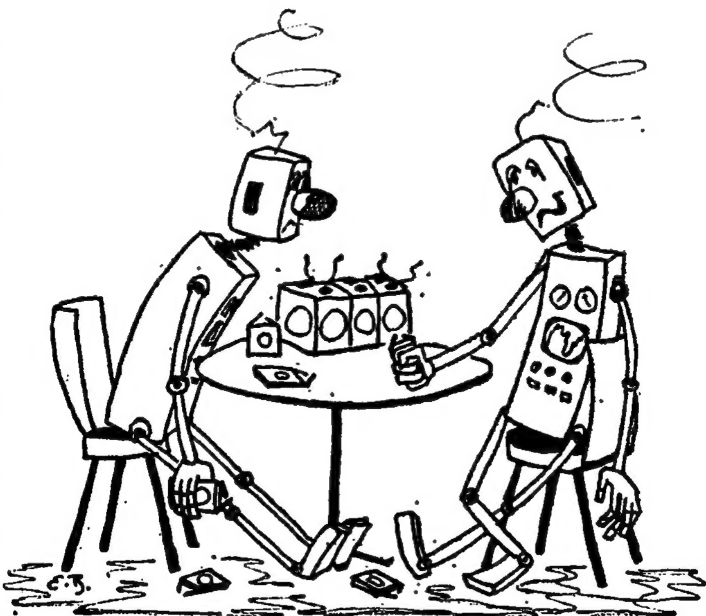
— Și totuși, nu mă pot obișnui cu programul ăsta, perora Radu așezat comod în fața lui Victor. Ce-o să facem noi, oamenii, atunci cînd automatele ne vor transforma în simpli spectatori?

— Multe, Radule. Uiți că automatele noi le creăm, le supraveghem, le îmbunătățim? Astea se fac de la sine? A elimina munca fizică nu înseamnă că ne dispensăm de munca intelectuală, de cercetare, de concepție, de perfecționare... Chiar și acum îți trebuie trei ore pe zi pentru sintetizarea și asimilarea noutăților din domeniul specialității tale. Asta nu-i muncă?...

Elicopterul se apropia lin de nisipul încins al insulei artificiale, plantată la zece kilometri de țărmul bătrînei Mangalii.

UMOR

de EMIL BOGOS

Mai luăm o... baterie?

Legenda despre omul cu o mie de chipuri

de KARINTHY FRIGYES

(URMARE DIN NUMĂRUL TRECUT)

V.

Paloarea dispăruse de pe fața președintelui, iar ochii îi zîmbeau. Mîinile îi mai tremurau puțin, dar asta era de-acum semnul unei tensiuni noi, sănătoase, care se observa la el în preajma marilor lupte politice, a unor campanii electorale, ultimatumuri sau tratative diplomatice.

— Cred sau nu cred în ceea ce mi-ai spus, pot sau nu să cred, dragă Lincoln, care te numești Titus Telma — asta în fond n-are nici o importanță. Precum n-are importanță dacă împăratul Constantin cel Mare a crezut în existența lui Dumnezeu și a Mîntuitorului atunci cînd, încredințîndu-se că adepții noii învățături sînt suficient de puternici pentru a forma o armată din ei. Ascultînd cu înțelepciune de excelentul său instinct de om de stat a trecut la creștinism. Dumneata, dragă Titus Telma, mi-ai servit mai adineaori, de la catedra științei și cunoașterii exacte, o lecție serioasă; permite-mi ca eu să-ți întorc acum această lecție de la catedra de politică, asigurîndu-te că la această problemă dumneata te pricepi tot atît de puțin cum mă pricep eu la interesantele probleme de gnoseologie pe care ai avut amabilitatea să mi le expui. Te rog să ai răbdare, n-am terminat încă, presupun ce vrei să spui. Cele afirmate mai înainte nu înseamnă cîtuși de puțin că eu aș considera imposibil ceea ce mi-ai comunicat. Afirm, pe cuvîntul meu de onoare, că nu mi se pare imposibil ca dumneata să fii Isus Hristos în persoană. Dar asta schimbă foarte puțin părerea pe care o am, pentru că de-ar fi chiar bunul Dumnezeu în fața mea, dovedindu-și identitatea cu acte în regulă, aș spune și atunci: „Doamne, te respect și te ador, dar la politică nu te pricepi. Că lumea a fost creată de tine — o cred, dacă poți s-o dovedești; eu nu mă pricep la asta. La politică însă, nu te pricepi tu, cel care afirmi că ești atotputernic, întrucît îți spun îndată ceva ce nu poți să realizezi: nu poți să fii meschin, și hain, și necredincios".

Așadar, nu-i important, dragă Titus Telma, dacă îi dau crezare acestei explicații, recunosc, destul de surprinzătoare, asupra Telmismului sau nu. Important e dacă iau în considerare faptele și cum anume le apreciez. Ei bine, pot să afirm din capul locului că da, le iau în considerare și le acord însemnătatea cuvenită. Prin asta ți-am și răspuns la întrebarea dacă sînt dispus

să duc tratative cu dumneata. Sigur că sînt dispus. Cînd mi s-au comunicat (poți să fii sigur, într-o descriere demnă de crezare) primele știri referitoare la afacerea Telma, am crezut și eu că este vorba de niște tulburări trecătoare, iar fachirul care se ține de jongleriile respective se va întoarce odată și odată prin Indii, acolo de unde a venit. Dar ce a urmat, m-a făcut să presupun că este vorba despre ceva de care, vrînd-nevrînd, puterile vor trebui să țină seama. Iar acum, cînd văd cu ochii mei ceea ce mi s-a raportat din mii de surse concordante, acum pot să-ți afirm, Titus Telma, că, după părerea mea, de la apariția creștinismului omenirea n-a mai avut de-a face cu o mișcare și schimbare de asemenea proporții. Nu știu dacă dumneata ai descoperit într-adevăr ceva sau, pur și simplu, ești un hipnotizor excepțional — asta pentru mine n-are nici o importanță. Văd masele puse în mișcare — dumneata le-ai pus în mișcare —, văd arma pe care poți să le-o pui în mînă și recunosc că în clipa de față nu știu vreun mijloc de apărare împotriva lor —, văd toate acestea și sînt dispus să duc tratative cu dumneata, precum Constantin cel Mare a dus tratative cu preoții lui Hristos. Sînt dispus să duc tratative și te invit să ajungem la o înțelegere, la o activitate comună, iar dacă, din punctul de vedere al înțelegerii, dumneata consideri necesar, voi trece, firește, la crezul telmist, îngrijindu-mă ca acest crez, cu timpul, să devină religie de stat. Aș vrea să aud acum condițiile dumitale.

După o pauză îndelungată, Titus Telma începu să vorbească într-un fel tărăgănat.

— Ați citit, domnule președinte, proclamția de la Londra, cunoașteți, deci, concepția mea despre lume. Ceea ce ați spus cu care mă gîndesc la specia mea umană nu seamănă cu politica dumneavoastră despre politică, nu mă interesează. Sentimentul dar nici cu etica religioasă sau filozofică. Am trecut dincolo de acestea. De ceea ce poate fi apropiat acest sentiment e ceva, care în general se cheamă estetică, iar acestuia i s-a asigurat un rol destul de redus printre factorii ce pun în mișcare destinele omenirii. Pot să-mi rezum foarte pe scurt sentimentele. Consider că viața e frumoasă, domnule președinte, iar moartea urîtă. Asta e tot. Pînă în prezent politica dumneavoastră, filozofia dumneavoastră, etica dumneavoastră au fost puse în slujba morții. Nu altruismul de mîntuitor, ce se contopește cu soarta maselor largi e ceea ce mă determină — întîmplător dispun de o forță ce mă poate face la fel de bine răufăcătorul, ucigașul omenirii ca și mîntuitorul, binefăcătorul ei — deci nu asta mă determină să stau de partea vieții și să doresc s-o trăiască frumos și bine toți oamenii care vor. Îmi pot găsi armonia și liniștea sufletului meu și numai așa, asta-i totul. Doresc deci viața și fericirea omenirii și nu doresc să văd moarte și distrugere, și regres. Nu doresc războiul, domnule președinte, deoarece prezența mea îl face pe de-a-ntregul inutil. Acum, că trăiesc aici, pe Pămînt, dumneavoastră nu vă mai puteți folosi de dogma mincinoasă că războiul este necesar întrucît, altminteri bunul plac și violența ar duce la o mizerie și o decădere și mai mari. Sînt aici eu însumi împotriva nelegiuirii, ca să-i frîng puterea, sînt aici reprezentînd ordinea și legea, pentru a asigura

viaţa celor buni şi înţelepţi, şi frumoşi împotriva celor urîţi, răi şi proşti. N-aţi observat că în noi înşine există instinctul care distruge nu numai insecta *dăunătoare*, dar şi pe cea urîtă şi dezgustătoare? Ceea ce-i slut şi diform are la fel de puţin drept la viaţă ca şi ceea ce-i rău şi dăunător — care de fapt sînt unul şi acelaşi lucru. Iată, asta e etica mea. Războiul nu trebuie să existe pentru că e inutil. Rezolvarea e foarte simplă, domnule preşedinte. Programul complet mi-l voi expune la conferinţa de la Antwerpen. La dumneavoastră am venit, domnule preşedinte, să vă cer, deocamdată, următoarele: America să înceteze livrările de muniţie pe toate liniile şi fără întîrziere. Veţi întoarce din drum navele ieşite în larg, veţi depozita într-un loc anume stabilit cantităţile acumulate şi veţi aştepta noi dispoziţii. -

VI.

Încetarea livrărilor de muniţii n-a surprins lumea. America invocase motive diplomatice şi se acoperise cu acorduri comerciale. Oficial, problema Telma nu figura nicăieri, numele Telma nu apărea în nici o declaraţie, în nici un acord. Adepţii telmismului, numărul lor devenise destul de însemnat, nu se foloseau nici ei de acest nume, mulţumindu-se cu legile adoptate în parlament, care protejau noua sectă, o apărau de persecuţii şi-i permiteau să-şi răspîndească nestingherit ideile.

Era vorba de acea lentă şi imperceptibilă fermentare ce caracterizează evenimentele menite să transforme în mod radical lumea şi care se mai desfăşoară şi azi. În forma sa exterioară, lumea părea neschimbată: se păstraseră formele statale, contractele sociale — totul se desfăşura ca şi cum evenimentele s-ar fi succedat în mod necesar, în conformitate cu legile aflate în vigoare. Titus Telma, acest *deus ex machina* al tragediei universale, era atît de bine caşerat de nişte regizori ingenioşi şi iscusiţi, de parcă ar fi fost una dintre figurile normale, aflat el însuşi în ghearele destinului. Iar dacă Titus Telma a existat într-adevăr, e de presupus că n-a avut nimic împotriva acestei regizări, pentru că, altfel, ar fi avut posibilitatea să protesteze.

În aceste condiţii, conferinţa de la Antwerpen, a cărei necesitate a fost temeinic motivată de către diplomaţi, s-a desfăşurat lin şi fără greutăţi. Noul nume al contelui Müller — pentru receptarea căruia urechile fuseseră bine pregătite încă înaintea începerii conferinţei — se pierdea abil printre numele celorlalţi, iar din procesele verbale nu rezultă că, în toate problemele, cuvîntul hotărîtor fusese pronunţat de omul care, oficial, purta acest nume.

Desigur, acordul de la Haga, care a urmat tratatului de pace, n-a mai fost posibil să fie prezentat ca şi cum marile puteri s-ar fi pregătit de mult să-l încheie şi că acordul de cea mai mare anvergură, semnat vreodată prin voinţa comună de către statele civilizate, ar fi fost precedat de o concepţie unitară. Cîteva persoane atotputernice au trebuit să cadă, cîteva orînduiri să dispară pentru totdeauna, iar căderea acelor organisme şi instituţii, care în decursul a mii şi mii de ani au fost

înălțate prin forță și opresiune, nu s-a produs fără trosnetul zidurilor ce bubuie și se cutremură și fără uriașul nor de praf ce însoțește prăbușirea.

Dar, s-a constatat că lumea nu s-a cunoscut bine cînd nu și-a putut închipui corpul fără acest apendice și s-a mai constatat că omul n-are nevoie de sabia pe care ajunsese s-o considere ca pe o a treia mînă.

După ce s-au scurs cele trei luni asupra cărora s-a convenit, navele și trenurile din interiorul țărilor, din dosul munților întunecoși, pe albia strîmtă a rîurilor, au pornit spre mările libere, depunîndu-și povara pe țărm. S-au adunat munți de praf de pușcă, iar munții aceștia au fost făcuți să se scurgă în adîncul mărilor. Vagoanele treceau pe niște poduri prelungi, duse pînă în larg, și descărcau praful de pușcă direct în apă. Uzinele și-au întrerupt pentru două luni activitatea obișnuită ca să poată prelucra materia ce se aducea: podurile rulante lucrau neîntrerupt pentru a căra în ateliere, tunuri, aruncătoare de mine, arme, cu scopul de a fi demontate și topite în cuptoare. Trenurile au transportat săptămîni de-a rîndul miliarde de proiectile, depunîndu-le în punctele stabilite, încît, în decurs de o jumătate de an, s-a creat, prin explozii, cel mai mare canal din lume, canalul „Internaționala".

VII.

„Doamnă,

Vă rog să mă scuzați că ieri n-am coborît la plajă, dar mă gîndisem că poate nici dumneavoastră nu veți coborî, văzînd că dinspre mare se adună nori grei. Am stat în parc și toată după-amiaza am citit și m-am gîndit. Mîine, dacă vremea va fi frumoasă și vă va face plăcere, ne vom putea întîlni.

Marchizul de Mesquin

Doamnă,

Poate că aveți dreptate și ar fi mai bine să plec. Dar e tot una: lumea nu e atît de mare: viața la Paris e veselă acum și ar fi plăcut să stau în penumbra unei loji, ascultînd o muzică nebună, imaterială. Am citit că săptămîna viitoare va fi reluată opera „Lohengrin" pe care astă-iarnă n-am ascultat-o pînă la capăt, pentru că a trebuit să plec din lojă. Am fost nepoliticos, dar dumneavoastră ați fost de vină, imposibila dumneavoasttră logică feminină cu care aplicați în mod spontan orice gînd sau sentiment celui ce pe moment se afla cu dumneavoastră. Durerea teribilă încercată de Lohengrin care își părăsea iubita, deoarece ea se interesase de arborele lui genealogic, a fost un pretext pentru dumneavoastră ca să mă întrebați cine a fost mama mea și ce fel de copil am fost, blond sau brunet. Totodată, ați remarcat că iubiți foarte mult copiii și ați încercat și cîteva combinații pentru a vă imagina cum arătam la vîrsta de zece ani; ați și rîs, zicînd că dacă m-ați fi cunoscut atunci, m-ați fi sărutat cu siguranță. E drăguț că ați observat efectul acestei prostii și că de atunci nu mai aduceți vorba despre așa ceva. Dacă îmi promiteți că vă veți purta frumos, vă promit și

eu că data viitoare, la Paris, vom asculta pînă la capăt opera „Lohengrin“

Marchizul de Mesquin

Doamnă,

Nu știu de ce țineți să vă scriu și atunci cînd avem prilejul să ne vedem, să discutăm zilnic. Vă interesează starea mea de spirit. Ce să vă spun? Ați avut posibilitatea să observați astăseară că nu sînt bine dispus. N-am motive să ascund că prezența prietenului nostru Palló, pe care, dealtfel, îl respect și îl stimez, n-are o influență binefăcătoare asupra întîlnirilor noastre. Dacă aș fi cinic, aș spune că omul acesta, cu problemele, cu adorația, cu ochii lui strălucitori, mă plictisește. Spiritismul său nu mă interesează, iar cînd îl aud discutînd despre telmism îmi vine să turbez. Mi se pare stupid ca cineva să ia atît de în serios ceva la care în mod cert nu se pricepe și în legătură cu care nu-și poate permite decît niște supoziții. Dumneavoastră vreți să cunoașteți și părerea mea: vă jur că n-am nici o părere, sînt Marchizul de Mesquin, supusul dumneavoastră cavaler, și nu vreau să fiu nimic altceva. Dealtfel, totul e o evidentă stupiditate și vă declar că această pace mondială de șase ani o consider o perioadă de tranziție, la fel cum a fost fiecare în decursul istoriei. Nu văd nicăieri prezența lui Telma, dezarmarea, topirea armelor, scufundarea explozivelor, toate fiind, de fapt, o farsă ordinară. Pot să vă asigur că, în cercurile la care am acces, informațiile obținute sînt demne de încredere. De aceea am plăcerea să vă fac cunoscut, dumneavoastră și prietenului dumneavoastră Palló, că înarmarea a și reînceput în secret și se desfășoară cu dezinvoltură în întreaga lume. Palló e un om foarte simpatic, iar mania lui de a-l descoperi pe Titus Telma, pentru a-i smulge secretul, nu prezintă nici un pericol. După părerea mea, remarcabilul Titus Telma n-ar tăcea ca un bursuc dacă descoperirea lui n-ar avea o lacună foarte mare, și anume aceea că e netransmisibilă și că va pieri odată cu el. Dar de ce ne plictisim cu astfel de lucruri cînd zilele sînt atît de însorite, iar dinspre fiorduri se simte în aer o tainic de frumoasă briză. Pe mîine!

Marchizul de Mesquin

Nebuno,

Ai părul roșcat și trupul teribil de alb, ca norii. Nu suport ca rochia să-ți recadă pe umeri cînd îți ridici brațul. Mă înec, simt că mă sfîrșesc. Ce ai făcut nebuno? Te-ai întins în iarbă, ți-ai închis ochii, pe mal picioarele îți atîrnau descurajate deasupra apei, iar sub pantofii tăi de aur, pe apele verzi pluteau doi nuferi; petalele lor umflate pînă la refuz au leșinat, revărsîndu-și asupră-ți tot sufletul, întregul lor parfum îngreunat. Plec acum și mă ascund în pădure, pentru că sînt nebun, ca și tine.

Mesquin

Dragostea mea,

Plîngi, iar eu sînt mut și mă cuprinde o teamă teribilă că n-am să mai rezist și îți voi mărturisi totul. Tu nu știi de unde m-am întors la tine. Pe unde n-am umblat! Doamne, era groaznic

să mă gîndesc la asta pe cînd ședeam lîngă tine și îți strîngeam mîna. Fusese ca un vis îngrozitor, pe care nici un pămîntean n-a apucat să-l viseze. Tu plîngi, iar eu îmi apropii mîna tremurîndă de ochii tăi — dragostea mea, nu plînge. Ce să fac, cum să te consolez, cum să procedez, cu ce mătăsuri să învelesc, în ce ape să scald trupul tău mai splendid ca muzica cea mai frumoasă, ca să te cufunzi într-o voluptate de care nici o femeie n-a avut parte? Cum să fiu ca în ochii tăi să se aprindă văpaia? N-am să mă mai ating de tine, vrei?

Spune-mi cum să fiu? Voi pleca, să mă întorc cum vrei tu! Am părul castaniu — îl vrei blond? Vrei să se întoarcă la tine un băiețaș blond de șaisprezece ani, un tînăr cavaler care să-ți sărute mîna cu buzele tremurînde? Sau ai dori să descalece aici un falnic rege de la răsărit, cu fața măslinie, un adevărat erou? Îți voi face pe plac. Vrei un atlet cu musculatura teribilă, un marinar cu ochii albaștri? Spune-mi, cum ai dori să-ți apar?

Pot să fiu și leu, dacă de asta umerii ți se vor înfiora sub vălul de mătase. Voi veni noaptea sub fereastra ta și, zbîrlindu-mi coama galbenă, voi mugi spre cerul negru de catifea. Dar nu, mai bine mă fac dulău, să-ți stau toată ziua în prag, să urlu și să-l mușc pe tîlharul care se învîrtește în jurul casei tale pentru a fura parfumul ușor ce-l expiri. Iubești păsările? Îți voi apărea în chipul unui fazan cu pene superbe, care ți se așază lin pe braț. Un vultur se va prăbuși din cer spre tine, ca să-ți dezmierde obrazul, să-ți zbîrlească părul.

Nu plînge, dragostea mea. Un cuvînt să spui, și eu le fac pe toate acestea.

Mesquin

Doamnă,

V-am părăsit ca un bădăran, mi se pare că v-am și lovit. Abia am reușit să-mi revin. S-a întîmplat ceva îngrozitor cu mine atunci cînd mi-ați spus că mă iubiți. Nu pot să vă explic asta — nici n-ați înțelege-o, iar eu n-am dreptul să vorbesc. De ce nu m-ați crezut, de ce n-ați vrut să mă înfățișez într-o mie de chipuri, de ce ați spus că n-aveți nevoie de nimeni, nici de regele din răsărit, nici de tînărul cu ochii albaștri, nici de lei, de dulăi sau vulturi, că mă vreți pe mine, numai pe mine!

V-a mirat că am fost atît de agitat, cînd de fapt ar fi trebuit să mă bucur. Nu mă bucur, ci, dimpotrivă, sînt cuprins de o furie nebună, de o disperare cumplită. Ce aș putea să mai spun? Doar atît, ca s-o știți: dumneavoastră îl iubiți pe marchizul de Mesquin și nu pe mine! Eu nu sînt marchizul de Mesquin, înțelegeți? Marchizul de Mesquin — singurul pe care-l puteți iubi — a murit de mult, iar eu îl urăsc și l-aș mai ucide o dată, nemernicul, dacă aș putea.

Doamnă sau știu eu ce ești,

Ascultă-mă, așteaptă-mă și fii atentă. Nu-l mai iubi pe marchizul de Mesquin, iubește-mă pe mine. Rîzi și mă întrebi: unde mă aflu în fond? Nu știu încă. Idiotul și nenorocitul de mine, mi-am pierdut propria persoană. Undeva prin Berlin, într-un

laborator, şi nu ştiu unde mă pot afla acum. Am aruncat o povară, crezînd că nu voi mai avea nevoie de ea, şi-acum îi dau marchizului de Mesquin capul de pereţi, ca să scap de corpul lui şi să-l regăsesc pe al meu. Să-l regăsesc şi să ţi-l aduc: iată, ăsta sînt eu, priveşte-mi obrazul, mîinile, priveşte-mi ochii, gura, ca să vezi că sînt mai frumos decît marchizul de Mesquin, să te fac să-l uiţi şi să mă iubeşti numai pe mine!

Am plecat la Berlin, aşteaptă-mă".

Şi încă o filă din însemnările dezlînate, încîlcite ale marchizului de Mesquin, care a pierit într-un ospiciu:

„...trupul meu, unicul meu trup, pe care mi-l împrumutase natura, ca să i-l restitui, nu se mai găseşte, l-am pierdut. Mi-l reamintisem după mulţi ani. Am plecat la Berlin ca să-l regăsesc, dar nimeni nu mi l-a putut restitui. Am săpat cimitirul, dar n-am găsit decît rămăşiţele trupului, pulberea putredă, mucedă, aşternută peste oasele îngălbenite. M-a cuprins scîrba şi disperarea: cum să-i duc, cum să-i arăt ei aşa ceva? Deşi ea mi-ar putea iubi doar trupul, deoarece spiritul mi-e liber şi imperceptibil. Spiritul acesta e obosit şi trist, o iubeşte, se dedică trupului ei şi se resemnează. Spiritul acesta e obosit şi trist; îl scap liniştit, cum scapă din mînă copiii un balon, ca să se risipească în spaţiu şi să se descompună în elementele sale..., să se prefacă în fulger, care s-o orbească o clipă... şi ca niciodată să nu se mai reconstituie ca spirit în stare să-şi zică „eu"... Iar legenda să se sfîrşească aici."

Noi, cei care credem în spiritul cu o mie de feţe, afirmăm că toate acestea au existat. Comunitatea noastră crede că odată şi odată acest spirit va reapare, dezvăluindu-şi secretul. Credem în el şi-i căutăm urma în operele savanţilor, în eprubetele laboratoarelor, de unde pornise la drum, vestindu-ne că pe Pămînt a existat cîndva un om care a văzut de aproape chipul naturii acoperit de un văl de nepătruns, acel om fiind mărturia că vălul poate fi dat la o parte de muritorul de rînd, dacă cunoaşterea şi voinţa se vor mai uni o dată cu acea şansă unică.

În româneşte de
COSTACHE ANTON şi EUGEN HADAI

Literatura științifico-fantastică în Ungaria

de KUCZKA PÉTER

(URMARE DIN NUMĂRUL TRECUT)

Tot sub influența lui Karinthy și-a scris excelentul roman și Szathmári Sándor, unul dintre „clasicii" maghiari aflat încă în viață. Cartea este, de asemenea, o „Gulliveriadă", și se intitulează „Uzasás Kazohiniában" (Călătorie în Kazahinia). Călătorul face cunoștință cu două societăți : una total rațională, alta irațională, dar fuge disperat din amîndouă, deoarece extremele sînt insuportabil de neomenești. În nuvelele lui mai recente, Szathmári tratează la un înalt nivel artistic problemele omului în luptă cu mașinile și tinde spre exprimarea unor adevăruri filozofice. „În operele lui Szathmári — scrie Keresztury Dezsö — aventurile imaginației științifice (dealtfel povestite de un scriitor bine informat și care construiește cu o precizie inginerească) vorbesc întotdeauna despre o idee, despre un sentiment care se situează „deasupra aventurii". Evident, cititorului îi dau de gîndit și învățămintele acestor nuvele..."

Mulți scriitori de la „Nyugat" au scris opere științifico-fantastice, dar una dintre cele mai valoroase îi aparține însuși redactorului Babits Mihály (1883—1941), o personalitate proeminentă a literaturii maghiare, poet de cultură europeană, estetician și traducător de mare clasă. Romanul său intitulat „Elza pilóta, vagy a tökeletes társadalom" (Pilotul Elza sau societatea perfectă) a apărut sub formă de volum în 1933. Acțiunea se petrece în epoca războiului veșnic, într-un viitor îndepărtat, în lumea adăposturilor subterane și a măștilor de gaze, în „societatea perfectă" a bombardamentelor de aviație și a femeilor chemate sub arme. Romanul desfășoară două intrigi paralele. Celălalt fir urmărește activitatea unui om de știință care creează un mic Pămînt experimental și pe el, viața organică, spre a observa în mic istoria omului. Ambele fire se curmă tragic — ceea ce nu este surprinzător în epoca de consolidare a fascismului. Eroina principală, pilotul Elza, moare în război ; omul de știință pleacă în Cosmos pe micul Pămînt creat de el, dar consumă întregul aer din atmosfera acestuia, toate rezervele, alimentele, materiile prime și moare. Romanul este un dublu avertisment din anul 1933 : războiul poate însemna pieirea omenirii, după cum pieire poate însemna risipa nesăbuită a comorilor terestre și lipsa de previziune...

Romanele științifico-fantastice din deceniul al patrulea și al cincilea vorbeau în primul rînd despre spaimă și teroare. Pe atunci Europa era cutreierată de tancuri, și numai un mic număr de scri-

itori avea puterea să se elibereze de sub apăsarea ororilor prezentului, spre a căuta viitorul şi a-l mai întrevedea sub semnul speranţei. Romanele ştiinţifico-fantastice ale acelor ani se adresau în primul rînd tinerilor şi erau foarte adesea îmbîcsite cu vederile feroce, antiumane ale şovinismului, ale naţionalismului sau ale fascismului. Totuşi, chiar şi în acea epocă au putut apărea în anticipaţia maghiară modernă tradiţii valoroase: opere care zugrăveau un viitor drept şi omenos. Fireşte, era greu să eludezi cenzura fascismului horthyst; orice mesaj cinstit trebuia mascat: dar criticii, ca şi cititorii înţelegeau şi sensurile strecurate printre rînduri.

Iată ce scria pe atunci eminentul gazetar antifascist Bálint György (1906—1942) într-o critică a unui roman de anticipaţie: „romanul fantastic satisface setea de basm a omului crescut în marile oraşe, sub influenţa ştiinţelor naturale şi a tehnicii. Cei ce se temeau că civilizaţia epocii maşinilor va anihila basmul au greşit ca şi cei ce credeau că progresul tehnicii şi al ştiinţelor naturale va dăuna libertăţii, personalităţii sau şanselor omului de rînd. Totul depinde de cei în mîna cărora se află maşina şi laboratorul..."

După terminarea războiului, odată cu eliberarea, s-au deschis perspective noi şi în faţa literaturii ştiinţifico-fantastice maghiare. Au început să se editeze, rînd pe rînd — în ediţii prime sau ca reluări — romanele fantastice sovietice, operele lui Alexei Tolstoi, Beleaev şi alţii, ca şi scrierile lui Huxley, Čapek, Wells, Conan Doyle. E cazul să menţionăm aici că prima bibliografie (nicidecum completă) a literaturii ştiinţifico-fantastice de limbă maghiară conţine aproape o mie de titluri, iar dacă o răsfoieşti te convingi că atît în trecut cît şi în prezent activitatea editorială din Ungaria s-a străduit mereu să dea publicităţii cele mai bune opere din străinătate. Or, bibliografia la care ne referim enumeră cel mult o treime dintre operele apărute...

În primul deceniu de după război, literatura maghiară a manifestat interes mai ales faţă de prezent, scriitorii din Ungaria fiind preocupaţi de tematica şi problematica înfăptuirii orînduirii socialiste. La acea epocă se considera că literatura ştiinţifico-fantastică este în primul rînd o literatură pentru tineret, un surogat al romanului de aventuri sau o formă populară, romanţată a propagării cunoştinţelor ştiinţifice. Operele create în acest deceniu suscitau mai cu seamă interesul tineretului.

Trebuie să menţionăm din perioada respectivă proeminentul roman „Ibolyaszimi fèny" (Lumina violacee), de Földes Péter, şi operele Klárei Fehér *.

Cotitura survine pe la începutul deceniului al şaptelea. Pe atunci s-au pornit disputele de elucidare privind locul, rolul, sarcinile, problemele de estetică şi de conţinut ale literaturii ştiinţifico-fantastice. Apăreau necontenit romane şi culegeri de nuvele conţinînd cele mai bune scrieri din lume în acest domeniu, opere

---

* Földes Péter (n. 1916) — cronicar şi regizor de teatru, dramaturg, autor de cărţi pentru tineret, de două ori laureat al premiului „József Attila".

Fehér Klára (n. 1922) — prozatoare şi ziaristă maghiară; laureată a premiului „József Attila".

valoroase semnate de clasicii genului. Tot atunci a cunoscut cititorul maghiar numele lui Bradbury, Simak, Barjavel, Boulle, Efremov, Lem, Nesvadba, Dneprov, Bilenkin, Robert Merle, Daniel Keyes, al fraţilor Strugaţki şi al multor altor scriitori eminenţi.

Scritorii polemizau pătimaş şi-şi realizau operele ştiinţifico-fantastice de tip nou; cititorii polemizau şi mai pătimaş, înghiţind cu aviditate noile scrieri. Discuţiile teoretice, sintezele de istorie literară, preocupate de noua metamorfoză a genului, cîştigau un rol de seamă. Una dintre cele mai mari reviste literare din Ungaria, „Uj irás", publica un număr special, consacrat literaturii de science-fiction: cititorii fondau cluburi, făcînd schimb de opinii în mici foi şapirografice; în afară de aceasta, avîntul cunoscut de literatura ştiinţifico-fantastică din Ungaria era secondat de nenumărate întîlniri cu cititorii, spectacole de cinematograf şi alte iniţiative.

Ca forţă motrice, în spatele tuturor acestora se afla mereu comitetul de lucru pentru literatura ştiinţifico-fantastică, înfiinţat în cadrul Uniunii scriitorilor maghiari. Comitetul organiza discuţii şi premiere cinematografice pro domo, întîlniri între scriitori şi reprezentanţii disciplinelor de ştiinţe naturale — astronomi, matematicieni, fizicieni, biologi. Trimestrial, comitetul edita un buletin de informare teoretică intitulat „SF Tájékoztató" (Informatorul SF), în care publica lucrările cele mai importante din domeniul esteticii, criticii şi istoriei literare, oferind informaţii recente şi importante asupra situaţiei şi asupra problemelor literaturii ştiinţifico-fantastice din toată lumea.

Tot acest comitet de lucru a avut iniţiativa primei conferinţe consultative a scriitorilor şi a teoreticienilor literaturii ştiinţifico-fantastice din ţările socialiste, organizată în octombrie 1971 la Budapesta, prin grija Uniunii scriitorilor maghiari. Conferinţa aceasta constituie un însemnat pas înainte în dezvoltarea literaturii ştiinţifico-fantastice din ţările socialiste. Participanţii s-au informat reciproc asupra activităţii desfăşurate în ţara lor, şi-au comunicat rezultatele teoretizărilor, s-au ocupat de relaţia dintre fantastic şi realism, au discutat la nivel înalt despre rolul şi sarcinile literaturii fantastico-ştiinţifice. S-a convenit şi asupra faptului că în viitor întrunirile au să se repete, că legăturile frăţeşti vor fi strînse mai mult, că se vor edita antologii comune şi se va proceda la schimburi de experienţă. Conferinţa a fost preocupată şi de modul în care ţările socialiste trebuie să participe la diferitele manifestări, congrese şi conferinţe internaţionale; a luat act şi a făcut aprecieri pozitive asupra faptului că în rîndurile scriitorilor şi ale cititorilor din ţările capitaliste înaltul nivel artistic şi conţinutul de idei al literaturii ştiinţifico-fantastice socialiste stîrneau un viu interes.

Între timp, pe la jumătatea deceniului al şaptelea, au început să fie publicate în Ungaria şi colecţii de cărţi SF. Două — cele mai importante — apar la editurile „Móra" şi „Kossuth". Cea dintîi, într-o formă grafică plăcută şi la un preţ foarte accesibil, editează în primul rînd operele scriitorilor maghiari şi străini moderni. Colecţia editurii „Kossuth" conţine mai ales clasici de peste hotare, asigurînd aceleaşi condiţii. Tirajul variază între 20 000 şi 40 000 de exemplare şi se poate spune că se epuizează în cîteva zile.

Cîțiva ani au fost suficienți spre a putea ajunge să vorbim cu satisfacție despre succesele noii literaturi științifico-fantastice maghiare. Numeroși scriitori au abordat acest gen care prezintă atîtea posibilități interesante. Hernády Gyula, Mesterházi Lajos, Darázs Endre, Kuczka Péter, Balázs Arpád, Bogati Péter, Bárány Tamás, Örkény István, Cserna Iozsef, Moldova György * — ca să nu amintim decît numele cele mai importante — au publicat o mulțime de nuvele științifico-fantastice.

Pe lîngă nuvele, au apărut, unul după altul, numeroase romane extrem de valoroase. Ele nu se mai mențineau în limitele romanului pentru tineret ; sub aspectul obiectivelor, al mijloacelor și al rezultatelor sale, noua literatură științifico-fantastică maghiară este o literatură matură, care se adresează adulților, folosind mijloacele literaturii celei mai exigente.

Nu putem face o prezentare — și nici măcar o enumerare completă — a romanului, totuși trebuie să menționăm măcar cîteva opere de seamă. În fruntea acestora, două romane de Fekete Gyula** : „Szerelmesek bolygója" (Planeta îndrăgostiților) și „Kék sziget" (Insula albastră). Fekete se înrudește cu utopiștii : îl preocupă mai puțin viitorul fantastic al tehnicii sau al științei și preferă să caute rezolvări pentru problemele societății, respectiv pentru perfecționarea orînduirii ei. „Planeta îndrăgostiților" este o imagine satirică a „societății bunei stări" din viitor, iar „Insula albastră" — o utopie aproape „clasică" a unei societăți pe care o dirijează știința și rațiunea, dar care este silită să pună mîna pe arme, spre a se angaja în lupta împotriva fascismului cotropitor. Un umor amărui și un umanism specific îi asigură lui Fekete Gyula un loc aparte în literatura științifico-fantastică maghiară.

Autorul romanului „Ogg második bolygója" (A doua planetă a lui Ogg) este un scriitor tînăr : Lengyel Péter. Acțiunea se desfășoară în Timpul și în Spațiul infinit, pe planete extrem de îndepărtate între ele și pe corpuri cerești transformate în nave cosmice. Eroii romanului sînt atacați — „din întunericul de afară" — de o periculoasă și tenebroasă voință, Trrg, creierul îmbibat de spaime și crescut pînă la proporții înspăimîntătoare, dar care — conform propriei sale logici — sfîrșește prin a se autodistruge.

Trei romane ale lui Csernai Zoltán — „Titok a világ tetején" (Secretul de pe acoperișul lumii), „Az özönvíz balladája" (Balada

---

* Hernádi Gyula (n. 1926), scriitor și economist ; autor și de scenarii de film.

Mesterházy Lajos (n. 1916), prozator și publicist, de trei ori laureat al premiului „József Attila" și laureat al premiului „Kossuth".

Kuczka Péter (n. 1923), poet și publicist ; preocupat în ultimul timp mai ales de scenariul de film și de literatura științifico-fantastică. Laureat al premiului „Kossuth" și al premiului „József Attila".

Bárány Tamás (n. 1922), romancier și publicist, de două ori laureat al premiului „József Attila".

Örkény István (n. 1912), nuvelist, romancier și dramaturg ; de două ori laureat al premiului „József Attila".

Moldova György (n. 1934), nuvelist, romancier și autor de scenarii cinematografice ; laureat al premiului „József Attila".

Fekete Gyula (n. 1922) a scris romane și nuvele pentru tineret. I s-a pus în scenă o dramă și i s-au realizat trei filme. De asemenea se ocupă de publicistică și de critică. De două ori laureat al premiului „József Attila".

potopului) și „Atleontis" — alcătuiesc o trilogie și încearcă să explice la modul fantastic unele momente obscure de la începuturile istoriei umanității. În trecut au sosit pe Terra cosmonauți dintr-o lume străină, pricinuind cataclisme, adică intervenind în evoluția planetei, și trasînd direcția acestei evoluții. Prezența și activitatea lor de pe Pămînt explică miturile antichității, potopul, dispariția Atlantidei și multe alte probleme arheologice nedezlegate.

Mult timp, Szepes Mária a scris romane pentru copii. Numai recent s-a decis să cultive literatura științifico-fantastică. Romanul ei „Surayana élö szobrai" (Statuile vii din Suraiana) a stirnit imediat discuții contradictorii. Cartea ține mai degrabă de domeniul fantasticului poetic, înrudindu-se, poate, cu Bradbury sau cu literatura științifico-fantastică franceză. Pe Szepes Mária o interesează sufletul omenesc și lupta forțelor binelui și ale răului. În cartea ei — captivantă, plină de neprevăzut și pigmentată cu un anume erotism — se comite o eroare științifică în urma căreia niște forțe cosmice teribile invadează umanitatea, dezlănțuind și materializînd energiile latente din subconștientul oamenilor. Încheiată pirn victoria forțelor pozitive ale binelui, cartea este un avertisment: ea atrage atenția asupra faptului că nu ne putem mulțumi să cucerim natura, ci trebuie să încătușăm și energiile sumbre, nocive ale instinctualității noastre.

Gyertyán Ervin — altminteri un eminent estetician — a scris mai multe povestiri hazlii despre roboți. În una dintre ele, intitulată „Kibernerosz tündöklése ás bukása" (Mărirea și decadența lui Kiberneros), autorul istorisește savuros, cu o pronunțată acuitate satirică, despre inventarea roboților sexuali și despre felul în care capitalismul transformă în marfă pînă și cea mai intimă zonă a vieții omenești. În alt roman al său, intitulat „Isten, órd az elnököt" (Doamne, păzește-l pe președinte), autorul demonstrează — prin intermediul unor ciudate și vesele aventuri — că președintele unei imaginare țări occidentale poate fi înlocuit cu un robot, pentru că nimeni nu sesizează deosebirea.

Dintre scriitorii care s-au consacrat tineretului trebuie să-i menționăm pe romancierul Botond-Bolics György, pe Kulin György și Fábián Zoltán — coautorii unui interesant ciclu bogat în informații științifice — precum și pe Elek István, Köszegi Imre, Gács Demeter, Erdös László * și Szentiványi Jenö. Acesta din urmă a scris una dintre cărțile clasice ale literaturii științifico-fantastice maghiare, romanul intitulat „Köbaltásember" (Omul cu topor de piatră), a cărui acțiune se petrece în vremurile preistorice; cartea a fost tradusă în numeroase limbi străine și reeditată în repetate rînduri. Sub unele aspecte, cartea se înrudește cu „Ugh-Lomi" de Wells, cu „Inainte de Adam" de Jack London sau cu „Moștenitorii" de Golding.

Am lăsat la urmă numele și activitatea lui Zsoldos Péter. În literatura științifico-fantastică maghiară, Zsoldos a cucerit un rol similar celui deținut de Stanislaw Lem în literatura polonă. Romanele sale prezintă toate trăsăturile pozitive ale literaturii științ-

* Erdös Laszlo (n. 1913), scriitor și publicist; de două ori laureat al premiului „József Attila".

tifico-fantastice de calitate şi, implicit, fireşte, şi ale literaturii bune în general. Zsoldos este preocupat de problemele procesului de umanizare şi ale capacităţii omului de a face faţă acestui proces. Primele sale scrieri — „A viking visszatér" (Întoarcerea vikingului) şi „Távoli tüz" (Foc în depărtare) — sînt romane scrise frumos, oferind străvechea savoare a basmului ; ele îi prezintă cititorului universuri ciudate, cu interesante personaje modelate excelent, ca şi o serie de întîmplări dinamice : primejdii şi pace, iubire şi moarte — totul aproape în maniera marilor epoci sau a istoriografilor antichităţii clasice. Operele sale mai recente — deşi nu lipsite de virtuţile celor anterioare — tind către profunzimea filozofică, devin structural dramatice şi, în privinţa conflictelor, se apropie mai degrabă de omul zilelor noastre. Romanul „A feladat" (Sarcina) — o realizare densă, lapidară — descrie, în lupta îngrozitor de dură a echipajului unei nave cosmice naufragiate, tragedia voinţei care îi supravieţuieşte chiar omului, trece peste orice obstacol şi devine, tocmai prin aceasta, aproape inumană. Cît despre cea mai recentă carte semnată de Zsoldos, ea se intitulează „Ellenpont" (Contrapunct) ; zugrăvind periplul unor roboţi plecaţi în cosmos în căutarea omului, a raţiunii diriguitoare, ea se ocupă în fond despre relaţia om-maşină, reuşind să captiveze şi să emoţioneze atît prin conţinut, cît şi prin structura ei aproape simfonică.

Să mai menţionăm aici că în Ungaria au luat un real avînt cercetările privitoare la problemele teoretice implicate de science-fiction. Lingvişti, esteticieni şi istorici literari consacră studii consistente literaturii ştiinţifico-fantastice autohtone şi de peste hotare. Au apărut chiar două antologii alcătuite din scrieri teoretice, ambele conţinînd mai cu seamă esteticieni străini de prestigiu.

Ungaria a participat la EUROCON — primul congres de literatură ştiinţifico-fantastică din Europa, organizat la Triest — şi a obţinut o serie de premii. Juriul internaţional a distins, printre altele, romanul „Sarcina" de Zsoldos Péter, nuvela „Sempitermin" de Mesterházi Lajos şi „Informatorul SF" editat de comitetul din cadrul Uniunii scriitorilor.

Moştenitoare a unor mari tradiţii, literatura ştiinţifico-fantastică maghiară trăieşte, e în mişcare şi evoluează concomitent cu literatura ştiinţifico-fantastică progresistă din lumea întreagă şi, fireşte, în primul rînd cu cea tot mai deplin desfăşurată din ţările socialiste. Crezul social şi literar al scriitorilor maghiari care s-au consacrat literaturii ştiinţifico-fantastice este just exprimat în documentul de încheiere a Conferinţei consultative de la Budapesta, unde se precizează că „literatura şi arta ştiinţifico-fantastică trebuie să slujească prietenia dintre popoarele lumii, pacea şi ideile progresului social". Partidul Socialist Muncitoresc Maghiar şi guvernul Republicii Populare Ungare acordă sprijin deplin literaturii ştiinţifico-fantastice concepute în acest spirit.

În româneşte de **GELU PĂTEANU**

Cronică (en passant fantastică) a șahului

de **EMANUEL REICHER**

(URMARE DIN NUMARUL TRECUT)

XVII.

Geniul structuralismului

Există o problemă în şah căreia i se găseşte extrem de greu un răspuns satisfăcător pentru toată lumea: precocitatea jucătorilor excepţionali. Cum este posibil ca un copil să stăpînească un joc atît de dificil şi de complex? Ce calităţi specifice are debutantul care la 10-12 ani depăşeşte adversari consacraţi, căliţi în concursuri?

Asemenea fenomene există şi din cînd în cînd se impun atenţiei tuturora prin rezultate sportive de necontestat. Morphy, de exemplu, şi-a arătat colţii încă de la 13 ani, cînd l-a înfruntat victorios pe cunoscutul maestru Löwenthal. Performanţele lui ulterioare au confirmat, într-adevăr, uimitorul său start.

Problema este ridicată din nou de viaţa lui José Raul Capablanca.

Cel care va fi al treilea campion al lumii s-a născut la Havana în 1888. Abia împlinise cinci ani cînd s-a simţit fascinat de misterele eşichierului.

Copil încă, era considerat unul dintre cei mai buni şahişti din Havana şi, nu mult după împlinirea vîrstei de 13 ani, l-a învins în meci pe experimentatul maestru Corzo cu scorul +4; —2; =6.

Să încercăm să găsim care este secretul forţei de joc al acestui atît de tînăr şahist.

Aspectul cel mai vizibil este acela al uşurinţei de a calcula variante numeroase şi lungi, cu multe mutări înainte — o calitate, într-adevăr, importantă ce poate constitui una dintre explicaţiile obţinerii unor rezultate bune. Dar numai cu atît nu poate fi înfrînt un maestru care în mod obişnuit a rezolvat şi rezolvă mereu numeroase şi dificile poziţii şi are în plus şi o mai mare experienţă de turneu, cu ajutorul căreia se poate des-

curca în situații complexe. Atunci cum poate fi el depășit de un copil? Pentru a cîștiga o partidă împotriva unui asemenea adversar care nu greșește flagrant, tînărul jucător trebuie să poată anticipa în mod superior desfășurarea partidei, să intuiască valoarea pozițiilor în care se va ajunge, să stabilească urmările jocului în variantele ce nu pot fi calculate concret.

Toate acestea nu pot fi obținute decît posedind un simț special, denumit de cele mai multe ori talent, *și care, la prima vedere, se dezvăluie prin reușita combinațiilor, dar care, la o analiză mai profundă, se dovedește a fi legat și de aprecierea structurii pozițiilor. Pentru Capablanca această formulare a noțiunii de talent este cea mai aproape de adevăr. De-a lungul întregii sale cariere, el și-a întrecut adversarii mai ales datorită înțelegerii superioare a unor poziții, îndeosebi a celor considerate simple.*

S-a vorbit și s-a scris mereu despre el ca despre „o mașină de jucat șah", pornindu-se de la tehnica lui impecabilă în realizarea celor mai infime avantaje. Problema este însă mult mai complexă. În primul rînd, Capablanca ȘTIA că are într-o anumită poziție avantaj și în ce constă el, și — lucru foarte important — cu mult înainte ca adversarul său să-și dea seama de această situație. Dealtfel, multe elemente de joc pozițional au început să fie considerate drept avantaje numai după ce Capablanca a dovedit-o prin partide cîștigate magistral.

Sugestivă este constatarea că, de multe ori, poziții asemănătoare n-au putut fi valorificate de alți jucători, nu din cauza unei tehnici imperfecte, ci mai ales pentru că aceștia nu știau *exact în ce constă avantajul pe care îl dețineau, nu înțelegeau toate nuanțele și subtilitățile diferitelor variante.*

Capablanca a scris două cărți devenite celebre: Cariera mea șahistă *— în care analizează pe larg 35 de partide jucate de el — și* Bazele strategice ale jocului de șah, *o lucrare de mare importanță pentru oricine dorește să pătrundă mai adînc în tainele eșichierului. Sînt arătate aici principiile elaborate și aplicate în joc, exemplificate prin partide de valoare ridicată. Geneza unor astfel de idei trebuie căutată exclusiv în talentul extraordinar al autorului, deoarece acesta n-a manifestat niciodată pasiune pentru munca de erudiție.*

O analiză profundă a partidelor sale mai bune duce la concluzia că arta lui de a cîștiga poziții elementare — aparent fără avantaj — ținea nu numai de o tehnică perfectă sau de calculul exact al variantelor. Acestea erau doar mijloace. Mai important ni se pare faptul că, într-un stadiu în care adversarul nici nu bănuia primejdiile ce-l pîndeau, cu multe mutări înainte de clarificarea pozițiilor, Capablanca intuia deznodămîntul.

El a descoperit capacitatea potențială a unor situații temporar inactive de a genera la momentul oportun surprinzătoare manevre și atacuri cîștigătoare. Ideile lui originale împreună cu acelea ale școlii „hipermoderne" au contribuit la o evoluție rapidă a jocului pozițional, la transformarea concepțiilor lui Steinitz și Tarrasch într-o viziune structurală.

Odată cu Capablanca intrăm într-o epocă în care implicațiile activizării la maximum a sistemelor defensive vor face ca delimitarea între „atac" și „apă-

rare" să fie extrem de dificilă atunci cînd analizăm partidele cu veritabile structuri de contratorpilare. Şi, astfel, s-a ajuns treptat la ceea ce unii vor denumi „antişah" în jocul paralizant al unui Petrosian, pentru a-l desemna pe cel mai celebru şi pe cel mai discutat maestru al acestui stil. După cum vom arăta într-un capitol viitor, aşa-zisul antişah aparţine şahului nu mai puţin decît teoria cuantelor fizicii.

Devenit în anul 1906 student al Universităţii Columbia, tînărul cubanez s-a impus repede printre cei mai puternici membri ai clubului Manhattan din New York, ceea ce l-a făcut ca după numai doi ani de studii la facultatea de chimie să renunţe la profesiunea de inginer în favoarea aceleia de şahist.

În iarna din 1908—1909, el a întreprins un lung turneu în mai multe oraşe din Statele Unite, jucînd numeroase partide în mici meciuri cu campioni locali sau în simultane. Trebuie arătat că, în această perioadă, din 130 de partide jucate el a cîştigat 126, a pierdut două şi a remizat două!

În 1909 i s-a oferit o mare posibilitate de afirmare, organizîndu-i-se un meci cu Marshall pentru titlul de campion al Statelor Unite, meci pe care l-a cîştigat cu un rezultat excelent: + 8; — 1; = 14.

Acestei victorii i-a datorat el invitaţia la marele turneu internaţional de la San Sebastian, în Spania (1911), unde, în afară de Lasker, a întîlnit elita şahului mondial din acea vreme.

Profitînd magistral de prilejul ivit, Capablanca a cîştigat turneul cu 9 1/2 puncte din 14 posibile, întrecînd în clasament pe Rubinstein, Vidmar, Marshall, Tarrasch, Schlechter, Nimzovici... Cu acest succes, tînărul cubanez s-a impus la 23 de ani ca un pretendent serios la supremaţia mondială.

În 1914 a avut loc la Petersburg cel mai puternic turneu de şah al epocii dinaintea primului război mondial.

Jocul s-a desfăşurat în două faze. La început un turneu de 11 participanţi, după care primii cinci clasaţi au jucat din nou între ei un meci-turneu de cîte două partide. Clasamentul s-a făcut prin adiţionarea punctelor obţinute în cele două concursuri.

La terminarea primei faze, clasamentul l-a avut ca lider pe Capablanca — cu 8 puncte, urmat de Lasker şi Tarrasch cu cîte 6 1/2 puncte, Alehin şi Marshall cu cîte 6 puncte.

Singurul neînvins, cu un punct şi jumătate avans, Capablanca părea cîştigătorul sigur al turneului.

Ideea organizatorilor de a prevedea şi un al doilea concurs — meciul învingătorilor — s-a dovedit plină de sens pentru un observator atent al tabelului de rezultate. De aici se poate observa că din cele zece partide jucate între ei de primii cinci clasaţi opt au fost remize şi doar două decise: Alehin a pierdut la Capablanca şi a cîştigat la Marshall. Astfel că ierarhia primilor cinci clasaţi s-a datorat în primul rînd punctajului obţinut la cei din a doua jumătate a clasamentului.

Meci-turneul primilor cinci i-a dat lui Lasker prilejul să arate din nou lumii şahiste că este cu adevărat campionul lumii.

În primul tur el a remizat cu Capablanca, dar i-a învins pe ceilalţi trei concurenţi şi a redus diferenţa între el şi primul loc la numai un punct.

Astfel, partida Lasker — Capablanca din turul II a căpătat

o importanță decisivă pentru stabilirea cîștigătorului absolut. Lupta titanilor s-a terminat cu victoria lui Lasker, iar șocul produs de înfrîngere l-a făcut pe Capablanca să piardă în runda următoare și la Tarrasch

Clasamentul final al acestui istoric turneu — Lasker, Capablanca, Alehin, Tarrasch, Marshall — a avut drept urmare nu numai întărirea prestigiului campionului mondial, ci și stabilirea unei clare priorități a marelui maestru cubanez în poziția de pretendent la titlul suprem.

Primul război mondial a făcut ca întîlnirea celor doi aprigi rivali să fie amînată pînă în anul 1921.

În condiții climaterice grele pentru Lasker, care l-au făcut să simtă și mai evident diferența de 20 de ani între el și challenger, meciul pentru campionul lumii s-a desfășurat la Havana și a avut un deznodămînt neașteptat : după numai 14 partide dintre cele 30 prevăzute prin contract, la scorul de +4 ; = 10 în favoarea adversarului său, campionul mondial a cerut să fie schimbat locul întîlnirilor într-un oraș cu o climă moderată. Capablanca a refuzat acest lucru și, astfel, Lasker s-a văzut în situația de a renunța la joc și la titlu.

Sigur că o asemenea situație a aruncat o umbră asupra succesului noului „rege al eșichierului“, dar trebuie neapărat să arătăm că, analizîndu-i jocul din această epocă, îl găsim la apogeul forței sale de creație.

Un an mai tîrziu el cucerește locul întîi în turneul de la Londra, cu 13 puncte din 15 posibile, 11 partide cîștigate și 4 remize !

„Marele cubanez“ era la această dată în plină glorie și probabil că jucătorul clasat pe locul doi, la o distanță de 1 1/2 puncte nu i-a tulburat prea mult liniștea, mai ales că, în 1914, la Petersburg, în lupta directă, fusese întrecut cu 1/2—2 1/2 puncte. Învinsul însă, care nu era altul decît Alehin, va spune mai tîrziu că încă de pe atunci studia profund jocul lui Capablanca, pentru a-i descoperi slăbiciunile.

Ceea ce l-a preocupat mai mult pe campion, care de atunci a început să manifeste tot mai mult orgoliu și lipsă de obiectivitate în relațiile lui șahiste, a fost reintrarea în activitate a lui Lasker. Acesta, într-adevăr, și-a adjudecat în 1923 turneul de la Ostrava cu 10 1/2 puncte din 13 posibile. Interesant este să aruncăm o privire și asupra clasamentului acestui concurs, pentru a-l găsi acolo — la locurile 5—6, la egalitate cu Tartakower — pe tînărul Max Euwe.

Un an mai tîrziu, la marele turneu de la New York, Capablanca s-a întîlnit — pentru prima oară după cucerirea titlului — cu Lasker și, deși l-a învins în partida directă, a fost depășit de acesta cu 1 1/2 puncte în clasament, trebuind să se mulțumească cu locul II.

Mulți istorici și comentatori socotesc că din această perioadă a început declinul lui Capablanca, datorită în special tendinței lui tot mai accentuate de a schematiza lupta, de a simplifica pozițiile, de a exagera în ideea că poate cîștiga numai datorită excelentei sale tehnici în final.

În parte, această apreciere este adevărată. Dar nu trebuie să scăpăm din vedere că, de cele mai multe ori, locul lui în turneele următoare s-a datorat rezultatelor mai slabe obținute în fața jucătorilor din a doua jumătate a clasamentului. De exemplu, locul III ocupat de

Capablanca în turneul de la Moscova (1925), după Bogoliubow și Lasker, este considerat un insucces. Dar dacă ne orientăm după rezultatele primilor opt jucători în partidele disputate numai între ei, situația ar arăta astfel: Capablanca 5 puncte din 7 partide, Lasker 4 puncte, Bogoliubow, Torre și Réti cîte 3½ puncte, Marshall și Tartakower cîte 3 puncte, Romanovski 2½ puncte.

Privind din acest unghi rezultatul sportiv al campionului lumii, putem înțelege că, deși în această perioadă forța lui creatoare nu slăbise, în partidele lui începuseră totuși să apară „scăpări", ca rezultat al scăderii capacității sale de efort continuu și egal de-a lungul unui turneu lung. În plus, unele remize se datorează și autoîncrederii exagerate care l-a împins spre fetișizarea „tehnicii perfecte" de cîștig și care l-a făcut să accepte intrarea în poziții prea simple pentru a mai putea fi duse la victorie.

Capablanca mai este încă un mare jucător, în pofida lipsurilor care se întrevăd în jocul lui, și a dovedit în mod strălucit acest lucru în turneul de la New York (1927), cînd a obținut poate cel mai categoric succes din cariera sa. El a ocupat neînvins locul I cu 14 puncte din 20 de partide, urmat la 3½ puncte de Alehin, care la rîndu-i întrecea în clasament pe Nimzovici, Vidmar, Spielmann, Marshall.

Acest turneu va rămîne la fel de important ca acela de la Petersburg din 1914. Ca și atunci, s-a confirmat supremația campionului mondial, dar și valoarea pretendentului cel mai îndreptățit la titlu, ocupantul locului II.

Ca urmare, în același an, a avut loc la Buenos Aires meciul pentru campionatul lumii între Capablanca și Alehin. Întîlnirea, memorabilă în istoria șahului prin titanica-i încleștare, s-a terminat cu victoria lui Alehin la scorul +6 ; — 3 ; =25.

De ce a pierdut campionul lumii ? Cred că e mai interesant să analizăm acest eveniment atunci cînd va fi vorba despre Alehin, pentru că, de fapt, adevăratul obiect al discuției ar trebui să fie : cum a cîștigat acesta supremația ?

S-au spus și s-au scris multe despre slăbiciunile de caracter ale lui Capablanca devenite din ce în ce mai evidente, despre lipsa lui de pregătire serioasă a meciului, despre siguranța lui prea mare în abordarea întîlnirii cu un adversar pe care îl întrecuse atît de clar, chiar în același an.

Desigur, toate acestea au existat, dar au influențat doar parțial epocalul meci, pentru că nu trebuie uitată imensa forță de joc a genialului cubanez, demonstrată chiar și mai tîrziu prin rezultatele excelente din turneele de la Moscova și Nottingham (1936).

El a fost depășit de primul dintre contemporanii săi care detectase exact lacunele din jocul campionului lumii, reușind totodată să le sancționeze implacabil.

Poate că și Capablanca a înțeles acest lucru, dar nu i-a fost dat s-o poată dovedi pentru că Alehin nu i-a acordat niciodată șansa unui meci-revanșă.

Cariera șahistă a lui Capablanca nu s-a terminat odată cu pierderea titlului. El a obținut în continuare multe victorii în turnee, dar partidele lui s-au aflat mereu mai mult sub influența carențelor lui sportive,

datorită vîrstei și unei vieți extrem de agitate.

A cîștigat în următoarele turnee: Berlin—1928, Budapesta—1928 și 1929, Ramsgate-1929, Barcelona—1929, Hastings — 1929—1930. A ocupat locul II la Bad Kissingen—1928, Hastings — 1930—1911, Margate—1935 și 1936. S-a clasat pe locul II—III la Karlsbad — 1929, pe locul IV la Moscova — 1935 și Hastings—1934—1935. În acest din urmă turneu, din nouă partide jucate a pierdut două, ceea ce altădată ar fi fost cu neputință.

Dar cei care se așteptau la un declin evident al lui Capablanca au primit curînd o dezmințire categorică. La turneul de la Moscova — 1936, într-o companie de certă valoare, a ocupat locul I, cu 13 puncte din 18 partide, fără pierdere, întocmai ca în zilele lui cele mai bune!

Nu numai atît, dar în același an, la Nottingham, unde au jucat aproape toți marii șahiști ai vremii, s-a clasat pe locul I—II la egalitate cu Botvinnik, cu 10 puncte, urmat în clasament de Reshevsky, Fine, Euwe, cu cîte $9^1/_2$ puncte, Alehin 9 puncte, Lasker și Flohr cu cîte $8^1/_2$ puncte.

Pentru a sublinia valoarea acestui rezultat, să urmărim și clasamentul ce ar rezulta din partidele jucate între ei de primii 7 clasați: Capablanca — 4 puncte din 6 partide, Fine — $3^1/_2$ puncte, Botvinnik și Reshevsky — 3 puncte, Euwe, Alehin și Lasker — $2^1/_2$ puncte. Acesta a fost, însă, și ultimul triumf, cîntecul său de lebădă. Un an mai tîrziu, la Semmering Baden, s-a clasat pe locul III-IV, făcînd din 14 partide 11 remize.

În 1938 a avut loc în mai multe orașe din Olanda un mare turneu internațional denumit A.V.R.O. *. Organizatorii au avut ambiția și au reușit să adune în aceeași arenă pe cei mai faimoși gladiatori ai eșichierului.

Despre acest concurs va mai fi vorba de multe ori, pentru că el a constituit, dintr-un anumit punct de vedere, un moment culminant al istoriei moderne a șahului și, de fapt, ultimul mare concurs înaintea celui de-al doilea război mondial.

Rezultatul final a însemnat un mare insucces pentru Capablanca: locul VII din opt participanți. Dar iată clasamentul: locurile I—II. Keres, fără pierdere, și Fine, cu cîte $8^1/_2$ puncte din 14 posibile. Rezultatul direct dintre ei: $1^1/_2$—$^1/_2$ pentru Keres. Locul III: Botvinnik, cu $7^1/_2$ puncte. Locurile IV, V și VI: Alehin, Reshevsky și Euwe, cu cîte 7 puncte, locul VII. Capablanca — 6 puncte și locul VIII. Flohr — $4^1/_2$ puncte.

Capablanca a mai jucat apoi la Margate (1939), unde a ocupat locurile II-III cu Flohr, după Keres, cîștigătorul turneului, și la cea de-a 8-a Olimpiadă (Buenos Aires—1940), unde a obținut 6 victorii și 5 remize.

Odată cu începerea celui de-al doilea război mondial, activitatea șahistă a devenit precară, iar posibilitatea organizării unui meci-revanșă cu Alehin a dispărut aproape total.

La 8 martie 1942, în timp ce se afla în sala clubului de șah Manhattan din New York, acolo unde de fapt și-a început strălucitoarea carieră, Capablanca a avut o criză de hipertensiune și a încetat din viață în aceeași

* Inițialele societății olandeze de radiodifuziune din acea vreme.

zi, înainte de împlinirea vîrstei de 54 de ani.

O privire retrospectivă succintă asupra rezultatelor sale sportive ne duce la constatarea că acest mare jucător a avut, într-adevăr, un palmares demn de un campion al lumii.

Înlăturînd excesele de limbaj în calificativele ce i-au fost acordate („campion al tuturor timpurilor", „invincibilul", „jucătorul perfect" și altele), trebuie să fim totuși de acord cu locul de primă importanță pe care îl ocupă Capablanca în cronica noastră.

Unde îl vom situa în „tabloul periodic" al șahului? Epoca de glorie a „noii școli poziționale" trecuse, dar ea înarmase lumea șahistă cu solide cunoștințe de strategie și cu principii de structură. În confruntarea cu „dragonii" rigorii, ca Steinitz, Tarrasch, Gunsberg, Teichmann, Schlechter, cavalerii atacurilor și combinațiilor Pillsbury, Cigorin, Janovsky, Marshall, Spielmann își perfecționaseră necontenit armele, obligîndu-și la rîndul lor adversarii să-și restructureze capacitatea de manevră și apărare. Victoria stilului integral, reprezentat de Lasker, a atras pe acest drum șahiști redutabili, din rîndul cărora Nimzovici, Duras, Maróczy, Rubinstein, Réti au obținut rezultate ce au atîrnat tot mai greu în cumpăna turneelor internaționale și a disputelor pentru titlul suprem.

Capablanca a fost un „structuralist" înnăscut, care a intuit și a demonstrat în chip genial laturile avantajoase ale unor situații cu totul noi în șah, devenite apoi prin el clasice. Fără a fi posesorul unei imaginații puternice, a reușit totuși adesea combinații spectaculoase, de o mare profunzime și finețe, bizuindu-se pe facultatea sa extraordinară de a calcula exact și repede cele mai lungi și complicate variante.

Deși datorită acestor aspecte jocul său ar putea fi apreciat ca integral, Capablanca trebuie considerat în primul rînd un pozițional, deoarece partidele lui nu mărturisesc nesecata fantezie și simțul riscului caracteristice veritabililor romantici, în vreme ce creațiile celor mai de seamă reprezentanți ai sintezei stilurilor dezvăluie o angajare totală în momentele tactice și un desăvîrșit joc de manevră, ambele laturi ținînd deopotrivă de ceea ce poate fi numit talent.

Totuși Capablanca a parvenit pe cea mai înaltă treaptă la care s-a urcat vreodată pînă la el jocul pozițional, determinînd în ultimă instanță apariția geniului integralist al lui Alexandr Alehin.

(CONTINUAREA ÎN NUMĂRUL VIITOR)

O discuție despre om, știință și etică

Pe marginea filmului „Solaris"

După cum se știe, renumitul regizor sovietic A. Tarkovski a turnat filmul „Solaris", după romanul de anticipație cu același titlu al scriitorului polonez Stanislaw Lem.

Cititorii noștri își amintesc desigur de această capodoperă apărută în numerele 311—316 ale colecției.

Între apariția romanului și realizarea filmului e un decalaj de zece ani. În acest răstimp, știința și tehnica au cunoscut o puternică dezvoltare. Firește că și problemele care l-au preocupat pe S. Lem apar azi deosebit de acute, își arată alte fațete, inclusiv și față de artă. Se pun din nou o serie de întrebări : progresul tehnicii și progresul etic decurg oare într-un mod uniform ? Care este perimetrul răspunderii sociale și morale a omului de știință ? Care este conținutul social al revoluției tehnico-științifice ?

Aceste întrebări ca și multe altele se pun și în legătură cu filmul lui A. Tarkovski. Ele au constituit obiectul discuțiilor participanților la o „masă rotundă" organizată de revista sovietică „Voprosi literaturî".

Mai jos redăm cele mai interesante și mai autorizate reflecții pe marginea discuțiilor purtate cu acest prilej.

I. GOLOVANOV:

Fără artificii

...Pe scurt, în toate genurile fantastice, pe mine mă interesează cel mai mult psihologia omului viitorului, elementele care îl deosebesc de mine, de contemporanii mei.

Într-adevăr, cum se comportă acest trio : Snaut, Kelvin și Sartorius ? Relațiile dintre oamenii de pe această stație, aflată Dumnezeu știe unde, sînt aproape dușmănoase. De ce ? Imaginați-vă că ați venit pe Solaris, fără a ști nimic de niște „oaspeți". Cum ar trebui să se comporte, din punctul meu de vedere, membrii echipajului stației ? Subliniez : din punctul *meu* de vedere, adică din punctul de vedere al unui om din zilele noastre, al unui om nematurizat sub aspect intelectual și moral, dacă îl apreciem cu măsura generațiilor viitoare. Față de eroii din „Solaris", noi sîntem ca neanderthalienii față de noi. Mai întîi, echipajul stației trebuia să-l fi introdus pe Kelvin în cercul preocupărilor sale, să-l avertizeze. Atmosfera de pe stație mi se pare artificială, ilogică.

S-a vorbit aici despre „sfîrșitul fericit" al filmului. „Solaris" are într-adevăr puțin iz de „happy end", dar noi ne gîndim, desigur, nu la dorința fremătătoare de a face pe plac spec-

tatorului. Sfîrșitul fericit ne ascunde, precum un prestidigitator dibaci, concluzia foarte importantă a romanului lui S. Lem: nu s-a stabilit un contact și nici nu poate să se stabilească, un astfel de contact este în genere imposibil. Or, din film, spectatorul rămîne cu impresia că Oceanul totuși „s-a răzgîndit", „a înțeles", „a venit în întîmpinare".

Dar o astfel de „lămurire" coboară Oceanul la nivelul omului. În acest fel noi ne situăm în film pe pozițiile epocii de dinainte de Copernic, cînd oamenii se socoteau buricul Universului. Eu am citit finalul așa: oricît de înaltă ar fi organizarea materiei, ea nu poate rezista în fața intelectului nostru. Este o concepție nematerialistă, puerilă, naivă, și eu înclin să trec finalul la pasivul filmului...

G. KUNIAVSKI,
proiectant, laureat al Premiului de Stat:

Decalajul dintre tehnic și psihic

...Aici s-a spus — de E. Arab-Oglî și de alții — că ideea principală a filmului este responsabilitatea morală și socială a savantului pentru rezultatele descoperirilor sale, pentru destinele omenirii. Eu cred că nu e chiar așa. Poate că punctul meu de vedere e dictat de faptul că, spre deosebire de majoritatea participanților, eu reprezint aici lumea tehnicii. Eu însă am impresia că tema centrală a lui „Solaris" — și a romanului, și a filmului — este alta.

Despre ce este vorba de fapt? Unui grup de savanți de pe Pămînt i se încredințează o misiune de cea mai mare răspundere: să întreprindă un experiment pentru a intra în contact cu Oceanul planetei Solaris, a cărui natură nu a putut fi dezlegată de un șir de generații. În acest scop se construiește o stație specială. Ei bine, de pe pozițiile unui om care știe ce este un experiment științific, am impresia că la stație cercetările se desfășoară într-un mod nesatisfăcător...

...De ce nu a îndeplinit nimeni (s-au nu a îndeplinit bine) sarcina dată? Pentru că, socotesc eu, a izbucnit un conflict din cele mai serioase între gradul de pregătire a psihologiei omului de a înțelege Necunoscutul și gradul de pregătire a mijloacelor tehnice pentru a organiza o întîlnire cu acest Necunoscut. Tocmai această idee stă, cred eu, în centrul filmului (și al romanului lui S. Lem). Psihologia omului se schimbă mult mai încet decît cresc posibilitățile tehnice, și omul poate să se poticnească în cunoașterea Necunoscutului tocmai acolo unde nu se așteaptă. Sub aspect tehnic, omul a știut să creeze în apropiere de Solaris un puternic centru de cercetări (cu condiții confortabile de muncă și de viață pentru savanți), să stabilească o legătură sigură cu Pămîntul. Dar psihicul său n-a fost capabil să facă față unei situații mai mult neașteptate decît monstruoase, deși pe Pămînt există deja elemente ale unei astfel de situații (experiențele cu sinteza materiei vii etc.).

Acest conflict principal iscă o mulțime de întrebări : cum va fi psihologia omului viitorului, în ce măsură se va deosebi ea de psihologia contemporanului nostru ? Care va fi raportul dintre etica și morala viitoare și cea de azi ? Cum vor aprecia urmașii diferite situații și în ce măsură aceste aprecieri vor putea să coincidă (sau vor coincide) cu aprecierile noastre, cu cele de azi etc. etc. ? (Dealtminteri, aceste întrebări se pun, deși într-o altă formă, și în „Cronicile marțiene" ale cunoscutului scriitor de anticipație american Ray Bradbury.)

Toate aceste probleme nu pot fi, desigur, rezolvate nici într-un singur film, fie el și un film de talent, nici într-o singură discuție, inclusiv în cea de azi. Dar „Solaris" a dezvăluit unele laturi ale acestor probleme, și acesta este un merit al lui.

N. KLADO:

Contemporanul și cosmosul

...Materializarea memoriei, lupta cu memoria, putea, repet, să stea la baza înțelegerii unor probleme complexe, variate ale realității contemporane, a unor caractere umane complexe din vremea noastră. Aici se ascundeau rezervele unei mari drame filozofice. Dar ele au rămas — vai ! — nefolosite. Așa cum a rămas nerezolvată și tema declarată : realizările științei și personalitatea. Se dezvoltă fabulația, și nu tema. Acțiunile exterioare, desfășurarea de efect (da, tocmai așa, din păcate, începi să percepi la un moment dat trăirile personajelor) au înăbușit conținutul lăuntric, social și moral al filmului. Dramatismul a rămas, dar n-a ieșit o dramă. Și e păcat. Pentru că A. Tarkovski a atins o problemă într-adevăr de o importanță extremă, care îi preocupă pe mulți artiști din zilele noastre...

...Din păcate, filmul doar a atins această problemă și nimic mai mult. Or, regizorul avea posibilități bogate, în limitele subiectului pe care și l-a ales : să angajeze un dialog cu Oceanul, cu Omul, să desfășoare experiența pămîntească a unui contemporan al nostru în condiții atît de neobișnuite, să scoată la iveală forța lui morală...

...În „Solaris" nu apar oameni ai prezentului. Eroii filmului sînt lipsiți de calitățile multilaterale ale omului, de o minte energică, de perspicacitate. În „Solaris" omul e puternic numai prin legătura sa cu Pămîntul, și nu prin spiritualitatea și buna înzestrare a științei moderne. Nu e cam puțin ? La ce bun toată această tehnică modernă, dacă progresul științific generează la el numai năzuința spre liniște și contemplare ?

Așadar, se poate oare spune că „Solaris" prezintă omul în secolul progresului tehnico-științific ? Cîtuși de puțin. La A. Tarkovski, omul e buimac și neajutorat, deși stăpînește tehnica. E mic. Or, eu consider că e mare. Cum am și fi dorit să-l vedem în filmul lui A. Tarkovski, un film în care problemele de acută actualitate nu sînt soluționate la nivelul contemporaneității.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scînteii"

2012

prelucrare
&
editor
Costin Teo Graur

I.m. Pompilu

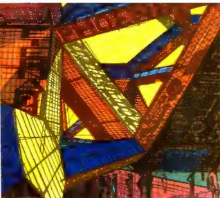
Au scanat, corectat, prelucrat.

Ceea ce nu au fost în stare redacţiile Ştiinţă şi tehnică
sau cei care au dat să continue CPSF, au reuşit, cu multă dăruire,
muncă şi cheltuială, aceşti entuziaşti.

Lor trebuie să le mulţumim pentru că avem acum posibilitatea
să (re)citim legendara Colecţie.

clandher
flash_gordon
evilgheorghe
krokodyllu
progressivefan3
car_deva
coolio
fractalus
panionios
nld68
un anonim (RK)
Gyuri
hunyade
dl. Dan Lăzărescu
Cilly Willy
fizikant
Doru Filip
connieG

(dacă este omis cineva, vă rog un email şi reparăm greşeala)

COLECȚIA „POVESTIRI ȘTIINȚIFICO-FANTASTICE"

MARTIE 1973

Prețul 1 LEU

41 007